

HOMONNAI ALBERT.

□ Ez év szeptember 5.-én a Szent István-kórházban meghalt dr. Homonnai Albert. A fővárosi lapok egynehány köteleességszerűen leadta e rövidke hírt s akadt olyan is, aki három-négy sort szentelt az elhúnytak, megemlítvén, hogy Homonnai a fiatal írógárda igen törekvő és tehetséges tagja volt, akinek a temetésén Beöthy László tartott búcsúbeszédet. Csupa sablon, mérő banalitás. De nem csoda. Az elhúnyt ama nemes jellemek közé tartozott, akik sokkal jobban becsülik tehetségüket, sokkal inkább tisztában vannak lelki kiválóságukkal, semhogy a pajtáskodás, kölcsönös vállveregetés, hizelkedés csúnya eszközével igyekeznének önmaguknak reklámot csinálni. S éppen e miatt, mert ettől irtózik nemes lelkületük, csak nehezen tudnak előre jutni s míg tucat-egyéniségek, kávéházi buglyosok, kis irodalmi játékosok nagy ünnepeltetésben részesülnek, könyveik több kiadást érnek, addig igazi tehetségek részvétlenül pusztulnak el anélkül, hogy tehetségük teljes pompájában kivirágozhatott volna. Alig van magyar író, ki előtt oly szent, oly magasztos lett volna a költő hivatása, mint Homonnai előtt. Egyetlen célja, egyetlen vágya az volt, hogy a magyar irodalom legfényesebb lapjára írja be nevét. Istenadta tehetsége predestinálta is e hivatásra. Ha a tehetséghez vasszorgalom, kitartás és erős akarat járul: a siker — ez a csalfa, szeszélyes, kiszámíthatatlan isten — el nem maradhat. És semmi sem mutatja jobban Homonnai sorsának tragikus voltát, mint az, hogy noha tehetségét sosem lankadó tudásvágy, páratlan, szinte héroszi jellem, akadályt nem ismerő akarat támogatta: kitűzött célját el nem érte. Korai sírjába szállt anélkül, hogy az annyira szomjazott dicsőséget és hírnevet zsoldosává tehetné volna. Pedig semmi kétségem, hogyha Homonnainak csak pár évet ad még kegyetlen sorsa s nem dönti őt fiatalon — a harminc év határánál — szinte csapászerűen sírba: ma nem volnék abban a helyzetben,

hogy félig-meddig ismeretlen költőt mutassak be a „Kultura“ olvasóinak. Még egy év előtt tele remény, munkavágy és dicsőségszomj: és ma már nem válthat be ezek közül semmit, óriási kárára irodalmunknak. Agydaganata támadt s nem volt orvosi segítség. Pedig, hogy szeretett volna élni! Fülemben csengenek még a szavai, amiket nem régen, még az életben bizakodva nekem mondott: „Nem félek a haláltól, tudom, hogy a lélek élete örök. Csak azt sajnálnám, ha nem alkothatnám meg nagyszerű álmaimat.“ Nagyszerű álmai, csodaszép tervei voltak. Nagy, szinte csapongó képzeletének béklyó volt a reális, mindennapi élet szürkésége: kimenekül belőle s Hellasz földjére helyezi hőségét, amikor Beöthy László biztatására megírja csodaszép drámáját: a Gyges és Tudu-t. Beöthy el van ragadtatva a költemény merész lendületétől, hatalmas szárnyalásától, drámai erejétől, a jellemzés és alak megrajzolás mesteri kézre valló tökélyétől, sietve adja elő színházában a drámát; egy igazán kiváló tehetség előtt akarván megnyitni az utat a dicsőség és örök élet felé. Sajnos, a darab külső okok miatt már a harmadik előadás után lekerül a műsorról, hogy soha többé színre ne kerüljön. A költő kétségbeesetten küzdött műve tragikus és igaztalan sorsa ellen. De hiába. Se azt nem érthette el hogy újból műsorra kerüljön egy akkorában külföldön élő művészszel, se azt, hogy a „Nemzeti-színház“ műsorába menjen át a darab. Ez a kudarc is siettette a közelgő katasztrófát. Beöthy az egyetlen, aki melléje áll. Elfogadta a költő „Önfüdatos nők“, „Nem tehetünk róla“ című komédiáit, de részben a „Gyges és Tudu“ balsikere, részben az a sajátságos légkör és merész hang, mi Homonnai minden írását jellemzi, mindeddig visszatartották a magyar Reinhardtot — Beöthyt — attól, hogy e darabokat színre — a nagy közönség bírálata elé — bocsássa. Homonnai tudja ezt s hogy pihenjen s a további küzdelemre erőt gyűjtsön, Wörishofenbe megy,

mielőtt e sorok írójánál pár feledhetetlen hetet töltött. Wörishofentől remél segítséget — de hiába. Betegen megy Oberammergauba, ahol végig nézi a bajor parasztok csodás passiójátékát, hazajön és szinte halálos sejtellemmel lelkében — megírja páratlanul szép, költői reflexiókban pompázó könyvét: az „Oberammergaut“. Ez a könyv — melyet még alkalomlag bővebben szándékozom e lap olvasóinak költőnk többi műveivel együtt bemutatni — ez a könyv az ifjú költő hatyudala. E könyvet lázas sietéssel veti papírra, kiöntve benne lelke sok szenvedéseit, csalódásait, nem siránkozva, nem, inkább dacos gúnynyal, csipő szatirával. Nehány tárcája jelen még meg a „Világ“-ban s más fővárosi lapokban, hogy aztán végleg elnémuljon.

□ Bármily fiatalon is halt meg, alkotott műveket, melyek — azt hiszem — túl fogják élni őt. Azt sem tartom lehetetlennek, hogy azok, akik az élő költővel szemben az elismerést oly fukaron mérték: a halál után meg fogják hajtani az emléke előtt az elismerés zászlaját. Az sem lehetetlen, hogy Beöthy előveszi könyvtárából az évek óta elfogadott, megelőlegezett darabokat — s ki tudja? talán a siker isten, ki oly fukaron szórta költőnk útjába a rózsákat — most tele marokkal szórja majd az elhunyt sírhantjára. Elvégre is: magyar költő sorsa ez: nyomor, félreismerés, gúny életében — s elfeledés — halála után. Így járt Komjáthy is: fiatalon, ismeretlenül halt meg a kórház-szobában s ma — köteteket irnak róla. Szeretnők, ha Homonnai is megtalálná a maga Rákosi Jenőjét, aki elégtételt szolgáltatna a meghaltaknak. A „Gyges és Tudó“, „Az ifjú Csokonai“, az „Öntudatos nő“, az „Oberammergau“ szerzője megérdemli, hogy ne az „elhunytak rovatában“ pár sablonos sorban emlékezzék meg róla a „hálás utókor“. □ Úgy tudom, hogy még a tél folyamán megjelennek az elhunytak összegyűjtött munkái, melyek az elhunyt emlékének elporladhatatlan obeliszket állítanak. Csak azután fogjuk mérlegelhetni Homonnai hátrahagyott munkáinak irodalmi értékét s a veszteséget, mi halálával irodalmunkat érte. Annyi bizonyos, hogy benne egy kiváló egyéniség s erős tehetség némult el.

ZSIRKAY JÁNOS.

□ □

□ BIRÓ LAJOS: A császár és más férfiak (Novellák.) Modern Könyvtár 70. szám.

□ Szeretem a sárga kis kanárimadarat. De sokszor ha ránézek a kalitkájára és eszembe erőltetem azt a gondolatot: ime ez a nyomorult kis rab madár a tropikus ég végtelen napsütésében röpködhetne — szinte elfog a szédület. Ilyen szemmel tudok elgondolkodni a császárról, a nagy Császárról, akinek világhódító tervek után, Európa-hódító élet után, végtelenbe akaró hatalmas energiával, egetvivő lélekkel — a pusztá tengerek közepén, egy félrehúzódo, végtelen, zord szigeten kellett haszontalanul elfecsérelődő, tétlen, egyedülvaló életet cipelnie... Erre a gondolatra egészen visszaruskadoz önmagamba...

□ És Biró Lajos, ez a finom témájú, finoman fantasztikus belletrista, ebben a tartalmas füzetében a Császárnak ezt az alakját állítja elénk első novellájában, amely egyike a legrövidebb, de legkarakterisztikusabb novelláinak.

□ A Császár a szentilonai magány, számkivetés apátiájában meglátja a tavaszodást, megérzi a langyos tavaszt és egy májusi estén, mikor senki sincs már talpon, titokban kilopózdik az udvarba és egyik cselédlánynak megvallja szerelmét...

□ Erről nem kell többet elmondani. Ez a novella azok közül való, amelyek örökké az emlékezetben maradnak. A Császár alakjára eddig is babonás magasra néztem fel, de ettől fogva még hatalmasabbra tornyosult előttem. Mert ennyire, ilyen meztelenül embernek, emberiesnek, hozzám hasonlóknak még nem láttam őt magam mellett. Mától kezdve egész más színben áll előttem, mivel egy óriási skálájú léleknek ujjabb, eddig homályba burkolt mélységébe bírok betekinteni. Napoleon és egy — nőcseléd... Micsoda dimenzió, micsoda távolság, micsoda tartalom egyetlenegy emberi lélekben!...

□ Ezenkívül a „Vér“, a „Mostohafű“, a „Grófné“ és a többiek is, egy-két kihagyhatót eltekintve, mind speciális Biró-novellák, élesen megrajzolt férfi-típusok és egyének. Témái frissek, eredetiek, a hangja új, sajátos hangulatszerűsége, érzésindukáló, nemesen modern, életerős koncepcióju. Minden témája izgatón érdekes és lelkünkbe kapcsolódik. Biró Lajos olyan ígéretekkel lépett elénk most is és eddig is mindig, hogy nagyon kell vigyázni a jövőben, nehogy csalódjunk benne.

IFJ. KÁRPÁTI ENDRE.

